

متن پیشنهادی

قانون حمایت از مالکیت ادبی و هنری

ویرایش نخست

اصلاح، تنقیح و تجميع قوانین مرتبط:

قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸

قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲

قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹

قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۵۲

قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶

مرداد ماه ۱۴۰۴

پیشگفتار

سابقه قانونگذاری در حوزه حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری به سال ۱۳۰۴ بازمی‌گردد که چهار ماده از قانون مجازات عمومی شامل مواد ۲۴۵ تا ۲۴۸ به ابتدایی‌ترین حقوق در این زمینه اشاره دارد.

بعد از آن، از اوایل دهه چهل شمسی موضوع تصویب قانون مستقل برای این حقوق در وزارت فرهنگ و هنر و مجلس شورای ملی مطرح گردید و در نهایت در سال ۱۳۴۸ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان به تصویب رسید.

این قانون ضمن آن که با مبانی حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری و مواد کنوانسیون برن مطابقت و سازگاری داشته در عین حال در ماده ۲۲ به اصل صلاحیت سرزمینی که مورد توافق همه نظام‌های حقوقی دیگر نیز هست، بسنده کرده و صلاحیت جهانی را نپذیرفته است.

بنابراین حتی مبنای ماده ۲۲ نیز بر اساس اصول پذیرفته شده کپی رایت است و لیکن از سال ۱۳۴۸ قانونگذار و سیاست‌گذاران فرهنگی کشور با پیوستن به کنوانسیون برن موافق نبودند و اکنون نیز شاید به دلایل مشابه و احیاناً به دلایل دیگر بخصوص در شرایط اعمال تحریم‌ها هنوز اقبالی برای پیوستن نشان داده نشده است.

بعد از سال ۱۳۴۸ نقدهایی به فراگیری قانون مصوب وارد گردید و در نهایت قانون تکمیلی با عنوان قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی در سال ۱۳۵۲ به تصویب رسید.

در دوره قبل انقلاب در این حوزه قانون دیگری تصویب نشده و تا حدودی اهداف قانونگذار با وجود این دو قانون برآورده شده بود.

نخستین قانون بعد از انقلاب در این حوزه، قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای در سال ۱۳۷۹ بود که تأثیر چندانی از خود بجای نگذاشت.

سال ۱۳۸۲ قانون تجارت الکترونیکی در چند ماده به موضوع حق مؤلف پرداخت و مهمترین خدمتی که انجام داد به صراحت داده پیام را در حکم نوشته قرار داد.

از سال ۱۳۸۴ تاکنون لایحه قانون مالکیت ادبی و هنری در دولت‌های ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ در دستور کار قرار داشته و در واپسین روزهای تصویب آن در کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس، برای اعمال اصلاحاتی به دولت مرجوع گردید.

اکنون بحث‌های زیادی در خصوص اصلاح لایحه یا تجمیع و تنقیح قوانین موجود وجود دارد.

مهمترین اشکال لایحه، طولانی شدن مراحل تدوین و چند دست شدن محتوا و نگارش آن است به نحوی که علاوه بر اشکالات ماهوی، به سختی می‌توان موضع لایحه را نسبت به دو نظام حق مؤلف و کپی‌رایت فهمید چراکه هر نهاد و شورا و کمیسیونی که به اصلاح لایحه پرداخته، بسته به دیدگاه‌ها و اهداف خود، دست به تغییرات بنیادی زده و اکنون نسخه‌ای که بیش از ۱۰ دفعه دچار تغییرات شده، از انسجام کافی برخوردار نیست.

موضوع دوم آن است که قانون جدید باید با توجه به وضعیت ایران نسبت به کنوانسیون برن تدوین و به تصویب برسد. این وضعیت هنوز مشخص نیست حال آن که پیوستن به سازمان تجارت جهانی نیازمند پذیرفتن معاهده تریپس است و برای پذیرش معاهده تریپس باید ۲۱ ماده کنوانسیون برن را پذیرفت و به این کنوانسیون پیوست.

در شرایط موجود بهتر آن است که قوانین موجود که ذکر شد، تجمیع و تنقیح و اصلاح گردیده و به عنوان قانون واحد به تصویب مجلس برسد.

مزایای این پیشنهاد آن است که:

اولاً قوانین موجود بخصوص قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان دارای نظام حق مؤلف است که سازگار با نظام حقوقی نوشته یا رومی ژرمنی بوده که در کشور ما دارای سابقه است.

دوم آن که قانون حاکم کاملاً بر اساس اصول و مبانی حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری و برگرفته از کنوانسیون برن است به نحوی که حتی در صورت تصمیم به پیوستن به آن کنوانسیون، با اصلاح ماده ۲۲ قانون موجود می‌توان سازگاری لازم را فراهم کرد.

سوم آن که قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان دارای استحکام لازم در قانون نویسی بوده و ضمن جامع بودن به جزئیات نپرداخته و همه آثار علمی، ادبی و هنری را تحت پوشش قرار داده است. این در حالی است لایحه جدید دارای اشکال ورود به جزئیات و محدود کردن اراده طرفین قرارداد می‌باشد.

چهارم آن که تجمیع قوانین می‌تواند حوزه‌های متعدد اعم از ترجمه، تکثیر، نرم‌افزارها و انواع آثار فکری را به زیر چتر قانون واحد درآورده و بر همه آنها حکمرانی مناسب و متناسب نماید.

پنجم آن که قضات و حقوقدانان و عموم مخاطبان قانون با اصول کلی و احکام قانونی موجود در قوانین قبلی آشنا بوده و تغییر جدی در آنها ایجاد نشده است.

ششم آن که اشکالات مهم قوانین موجود بخصوص در بحث استفاده منصفانه و ضمانت اجراهای حقوقی و کیفری برطرف گردیده و متناسب با شرایط روز پیش‌بینی شده است.

هفتم آن که تجمیع و اصلاح قوانین موجود از جهت تدوین راحت‌تر و از جهت تصویب در مجلس شورای اسلامی سریع‌تر خواهد بود و جامعه مخاطب می‌تواند بیشتر از مزایای آن استفاده کند.

و در نهایت، فرصت کافی برای ارزیابی اصلاحات قانونی وجود دارد تا قانونگذار قانون جامع را با توجه به شرایط کشور در آینده به تصویب رساند.

فعالیت پژوهشی حقوقی بر روی قوانین موجود و اعمال اصلاحات و تجمیع قوانین به نحوی که انسجام قانون حفظ شده و در عین حال شرایط روز جامعه نیز مورد توجه باشد، در طی بیش از بیست سال گذشته در دفتر حقوق آفرینش‌های فکری انجام شده و اکنون ماحصل آن به ضمیمه توضیحات ارائه می‌گردد.

سید عباس حسینی نیک

پژوهشگر حقوق مالکیت فکری

متن پیشنهادی^۱

قانون حمایت از مالکیت ادبی و هنری^۲

ویرایش نخست

فصل اول: تعاریف

ماده ۱- از نظر این قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند «پدیدآورنده» و به آنچه از راه دانش یا هنر و یا ابتکار آنان پدید می‌آید بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان و یا ظهور و یا ایجاد آن به کار رفته (اثر) اطلاق می‌شود.
تبصره - ترجمه، اقتباس، تنظیم موسیقی و سایر انواع تبدیل‌های اثر ادبی و هنری، بدون آن که به حق پدیدآورنده اثر اصلی خدشه ای وارد شود، همچون آثار اصیل تحت حمایت قرار می‌گیرند.^۳

ماده ۲ - اثرهای مورد حمایت این قانون به شرح زیر است:

- ۱- کتاب و مقاله و پایان نامه و گزارش پژوهشی^۴ و رساله و جزوه و نمایشنامه و داده پیام^۵ و هر نوشته دیگر علمی و فنی و ادبی و هنری که به هر طریق و روش نوشته شده باشد.^۶
- ۲ - شعر و ترانه و سرود و تصنیف و سخنرانی^۷ که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد.
- ۳ - اثر دیداری و شنیداری^۸ به منظور اجراء در صحنه‌های نمایش یا پرده سینما یا پخش از رسانه‌های ارتباط جمعی^۹ و رادیو یا تلویزیون که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد.
- ۴ - اثر موسیقی که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد.
- ۵ - نقاشی و تصویر و طرح و نقش و نقشه جغرافیایی ابتکاری و نوشته‌ها و خط‌های تزئینی و هرگونه اثر تزئینی و اثر تجسمی که به هر طریق و روش به صورت ساده یا ترکیبی بوجود آمده باشد.

-
۱. عنوان این قانون هم راستا با قانون حمایت از مالکیت صنعتی مصوب ۱۴۰۳/۳/۱ انتخاب گردیده و ماهیت آن، اصلاح و تنقیح و تجمیع قوانین جاری مرتبط می باشد که در دفتر حقوق آفرینش‌های فکری (وابسته به مجمع علمی و فرهنگی مجد) زیر نظر دکتر سید عباس حسینی نیک و با مشارکت علمی اساتید و قضات متخصص نگارش شده است. مواردی که اصلاح یا اضافه گردیده با خط زیر مشخص شده اند.
 ۲. عنوان قانون، حمایت از مالکیت ادبی و هنری انتخاب شده تا شامل قوانین دیگر در این حوزه که تجمیع شده‌اند، باشد.
 ۳. باتوجه به تجمیع قانون مربوط به ترجمه و لزوم تعیین تکلیف آثار تبدیلی، متن بند ۳ ماده ۲ کنوانسیون برن عیناً آورده شده است.
 ۴. گزارش‌های پژوهشی، پایان نامه‌ها و نرم افزارهای چند رسانه‌ای به استناد صدر ماده ۱۶۰ قانون برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان اضافه شده بود. پایان نامه و گزارش پژوهشی در این بند و نرم افزارهای چند رسانه ای در بند ۱۲ پیش بینی شده است.
 ۵. ماده ۶ قانون تجارت الکترونیکی تصریح دارد: داده پیام هرگاه وجود یک نوشته از نظر قانون لازم باشد، داده پیام در حکم نوشته است.
 ۶. ممکن است در آینده انواع جدیدی برای نوشته به وجود آید، بنابراین قید هر طریق و روش اضافه گردیده است.
 ۷. سخنرانی یا خطابه از جمله مواردی است که به استناد بند ۲ ماده ۲ مکرر کنوانسیون برن می‌تواند مورد حمایت قرار گیرد.
 ۸. معادل سمعی و بصری که در قانون سال ۴۸ ذکر شده است.
 ۹. ارتباطات در این حوزه فراتر از رادیو و تلویزیون بوده بنابراین رسانه‌های ارتباط جمعی نیز اضافه گردیده است.

- ۶ - هرگونه پیکره (مجسمه).
- ۷ - اثر معماری از قبیل طرح و نقشه ساختمان.
- ۸ - اثر عکاسی که با روش ابتکاری و ابداع پدید آمده باشد.
- ۹ - اثر ابتکاری مربوط به هنرهای دستی یا صنعتی و نقشه قالی و گلیم.
- ۱۰ - اثر ابتکاری که بر پایه فرهنگ عامه (فولکلور) یا میراث فرهنگی و هنر ملی پدید آمده باشد.
- ۱۱ - اثر فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد.
- ۱۲ - اثر نرم افزاری و الکترونیکی (رقومی)^۱
- ۱۳ - طرح و الگوی تولید شده پارچه و لباس^۲
- ۱۴ - هرگونه اثر مبتکرانه دیگر که از ترکیب چند اثر از اثرهای نامبرده در این فصل پدید آمده باشد.

فصل دوم: حقوق پدیدآورنده

- ماده ۳ -** حقوق پدیدآورنده شامل حق انحصاری نشر و پخش و عرضه و اجرای اثر و حق بهره‌برداری مادی و معنوی از نام و اثر اوست.
- ماده ۴ -** حقوق معنوی پدیدآورنده شامل حق احترام به نام صاحب اثر (حق سرپرستی) و حق احترام به اثر (حق تمامیت)^۳ محدود به زمان و مکان نیست و غیرقابل انتقال است.
- ماده ۵ -** پدیدآورنده اثرهای مورد حمایت این قانون می‌تواند استفاده از حقوق مادی خود را در کلیه موارد زیر به غیر واگذار کند:
- ۱ - تهیه و پخش فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی و مانند آن
 - ۲ - نمایش صحنه‌ای مانند تئاتر و باله و نمایش‌های دیگر
 - ۳ - ضبط و عرضه تصویر یا صوتی اثر
 - ۴ - پخش از رادیو و تلویزیون و وسائل دیگر
 - ۵ - نشر و تکثیر و عرضه اثر به صورت چاپی و الکترونیکی و صوتی و مانند آن^۴
 - ۶ - استفاده از اثر در کارهای علمی و ادبی و صنعتی و هنری و تبلیغاتی
 - ۷ - نمایش آثار هنری و عکاسی و معماری^۵

۱. آثار نرم افزاری و الکترونیکی اعم از برنامه‌های ارائه خدمات مانند برنامه‌های حسابداری و گرافیک و عرضه کتاب و فیلم و ... و فایل‌های مورد استفاده مانند کتاب الکترونیکی و ...

۲. مستند به ماده ۴ قانون ساماندهی مد و لباس مصوب ۱۳۸۵

۳. این دو حق با وضوح بیشتری ذکر شده تا قابل تفسیر نباشد.

۴. تهیه بدون پخش معنایی نمی‌تواند داشته باشد.

۵. ضبط نیز بدون عرضه جنبه انتفاعی نمی‌تواند داشته باشد.

۶. تبیین انواع نشر و تکثیر و عرضه می‌تواند قانون را شفاف‌تر نماید.

۷. نمایش و عرضه آثار هنری و عکاسی و معماری از جنبه‌های حقوق مادی محسوب می‌شود.

۸- ترجمه و تلخیص و اقتباس و هر نوع تبدیل اثر^۱

۹- به کار بردن اثر در فراهم کردن یا پدیدآوردن اثرهای دیگری که در ماده دوم این قانون درج شده است.

ماده ۶- اثری که با همکاری دو یا چند پدیدآورنده به وجود آمده باشد و کار یکایک آنان جدا و متمایز نباشد اثر مشترک نامیده می شود و حقوق ناشی از آن حق مشاع پدیدآورندگان است.

ماده ۷- اثری که با ابتکار و مدیریت یک شخص حقیقی و توسط چند شخص حقیقی یا حقوقی پدید می آید اثر جمعی نامیده می شود و حقوق ناشی از آن متعلق به شخص مدیر خواهد بود.^۲

ماده ۸- نقل از اثرهایی که انتشار یافته است و استناد به آنها به مقاصد ادبی و علمی و فنی و آموزشی و تربیتی و به صورت انتقاد و تقریظ با ذکر مأخذ در حدود متعارف مجاز است.^۳

ماده ۹- کتابخانه های عمومی و دانشگاهی که به صورت غیرانتفاعی اداره می شوند می توانند طبق آیین نامه ای که به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید، اثرهای مورد حمایت این قانون را به منظور حفظ و جایگزین کردن نسخه موجود، به شرط این که تهیه اثر به طور متعارف ممکن نباشد، به میزان مورد نیاز و متناسب با فعالیت خود، نسخه برداری یا تکثیر محدود نمایند.^۴

تبصره- کتابخانه های الکترونیکی از شمول این ماده خارج می باشند و هرنوع ارائه خدمات در این نوع کتابخانه ها باید با رعایت حقوق پدیدآورندگان و صاحبان حق صورت گیرد.^۵

ماده ۱۰- نسخه برداری از اثرهای مورد حمایت این قانون مذکور در بند ۱ از ماده ۲ و ضبط برنامه های دیداری شنیداری فقط در صورتی که برای استفاده شخصی و غیرانتفاعی باشد مجاز است.

ماده ۱۱- عرضه گزارش تحقیقی یا پایان نامه تحصیلی و شغلی در حکم عرضه اثر موضوع ماده ۲۶ می باشد و پدیدآورنده مسئولیت رعایت حقوق دیگران بر اساس این قانون را بر عهده خواهد داشت.^۶

۱. ترجمه از بند ۵ در قانون سال ۴۸ جدا گردیده تا ضمن هم سان سازی مواردی مانند نشر و تکثیر و عرضه، ترجمه نیز همراه تلخیص و اقتباس جزو آثار اشتقاقی ذکر شده است.

۲. اثر جمعی دارای سابقه ای در قوانین ما نیست د در حالی که این نوع آثار در جامعه زیاد می باشد.

۳. ماده ۸ همان ماده ۷ قانون سال ۴۸ است که به شرایط نقل قول پرداخته با این تفاوت که تبصره آن حذف شده است. در تبصره آمده بود که ذکر مأخذ در مورد جزوه های درسی الزامی نیست و این خلاف مبانی حقوق آفرینش های حقوقی می باشد.

۴. به منظور حفظ و جایگزین کردن نسخه موجود، به شرط این که تهیه اثر به طور متعارف ممکن نباشد، دو موضوعی است که اضافه گردیده است. موضوع نخست، به منظور حفظ و جایگزینی نسخه های موجود کتابخانه ها را از اقدامات بیشتر منع می کند و موضوع دوم، شرط می کند که اگر نسخه های کتاب در دسترس برای خرید نباشد، کتابخانه ها مجاز به نسخه برداری هستند.

در ضمن نسخه برداری همراه با تکثیر محدود قید شده تا منظور مشخص باشد و کتابخانه ها به تکثیر اثر به تعداد زیاد نپردازند.

۵. استفاده از عنوان کتابخانه در محیط الکترونیکی باعث سوء استفاده از تسهیلات این ماده شده و خواهد شد. کتابخانه های الکترونیکی در واقع بانک های اطلاعات هستند که بدون محدودیت می توانند به عرضه آثار تحت حمایت این قانون بپردازند. بنابراین تبصره ذکر شده منظور قانون- گذار را بطور شفاف بیان می دارد.

۶. موضوع گزارش های تحقیقی و پایان نامه ها یکی از موضوعات مهم در ناسامانی علمی کشور است که نقض حقوق آفرینش های فکری به وفور صورت می گیرد. برای جایگزینی قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶ این ماده و چند ماده دیگر پیش بینی شده است.

عمل مجرمانه در گزارش های تحقیقی و پایان نامه ها عرضه آنها می باشد که در بخش مجازات ها نیز به آن پرداخته شده است.

ماده ۱۲ - پدیدآورنده آثار نقاشی و گرافیکی و خطاطی و هنرهای تجسمی و تزئینی دارای حق بافروش (حق تعقیب) نسخه اصل پس از فروش اولیه می‌باشد. این حق غیر قابل اسقاط و غیر قابل انتقال از پدیدآورنده به دیگری از طریق قرارداد است.

تبصره - شرایط و میزان سهم پدیدآورنده از مبلغ بافروش طبق آیین نامه اجرایی که توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید، تعیین می‌گردد.^۱

فصل سوم:

مدت حمایت از حق پدیدآورنده و حمایت‌های قانونی دیگر

ماده ۱۳ - مدت استفاده از حقوق مادی پدیدآورنده موضوع این قانون که به موجب وصایت یا وراثت منتقل می‌شود از تاریخ مرگ پدیدآورنده پنجاه سال است و اگر وارثی وجود نداشته باشد یا بر اثر وصایت به کسی منتقل نشده باشد جزو اموال فکری عمومی محسوب خواهد شد.^۲

تبصره - مدت حمایت اثر مشترک موضوع ماده (۶) این قانون پنجاه سال بعد از فوت آخرین پدیدآورنده خواهد بود.^۳

ماده ۱۴ - حقوق مادی اثرهایی که در نتیجه سفارش یا استخدام^۴ پدید می‌آید تا سی سال از تاریخ پدیدآمدن اثر متعلق به سفارش دهنده یا استخدام کننده است مگر آنکه برای مدت کمتر یا ترتیب محدودتری توافق شده باشد.

تبصره - پاداش و جایزه نقدی و امتیازاتی که در مسابقات علمی و هنری و ادبی طبق شرایط مسابقه به آثار مورد حمایت این قانون موضوع این ماده تعلق می‌گیرد متعلق به پدیدآورنده خواهد بود.

ماده ۱۵ - انتقال گیرنده حق پدیدآورنده می‌تواند تا سی سال پس از واگذاری از این حق استفاده کند مگر این که برای مدت کمتر توافق شده باشد.

ماده ۱۶ - در مورد مواد ۱۴ و ۱۵ پس از انقضای مدت‌های مندرج در آن مواد استفاده از حق مذکور در صورت حیات پدیدآورنده متعلق به خود او و در غیر این صورت تابع ترتیب مقرر در ماده ۱۳ خواهد بود.

ماده ۱۷ - تکثیر و عرضه آثار مورد حمایت این قانون به همان زبان و شکلی که نشر و عرضه شده به قصد فروش یا بهره‌برداری مادی به صورت چاپی یا الکترونیکی یا صوتی یا طرق مشابه بدون اجازه صاحب حق ممنوع است.^۵

ماده ۱۸ - در موارد زیر حقوق مادی پدیدآورنده از تاریخ نشر یا عرضه به مدت سی سال مورد حمایت این قانون خواهد بود:

۱ - اثرهای سینمایی یا عکاسی.

۲ - هرگاه اثر متعلق به شخص حقوقی باشد یا حق استفاده از آن به شخص حقوقی واگذار شده باشد.

۱. موضوع حق تعقیب و نقش آن در حمایت از پدیدآورندگان آثار هنری مورد غفلت قانونگذار بوده و لازم است که این حق مطابق روش جهانی موضوع ماده ۱۴ سوم کنوانسیون برن مورد حمایت قرار گیرد.

۲. تعیین تکلیف با صراحت برای اموال فکری در حالتی که زمان حمایت از حقوق مادی آنها منقضی شده است، لازم و ضروری می‌نماید.

۳. اصلاحی مصوب ۱۳۸۹/۵/۳۱ روزنامه رسمی شماره ۱۹۱۰۳ مورخ ۸۹/۷/۸

۴. آثار ناشی از استخدام که به نوعی ناشی از سفارش محسوب می‌شد به عنوان نوعی از آثار مورد حمایت ذکر شده است.

۵. تجميع قوانین حوزه آفرینش‌های ادبی و هنری ایجاب می‌نماید تا موضوع تکثیر و عرضه آثار مورد حمایت نیز مطرح شود. این ماده همان ماده ۲ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات صوتی می‌باشد.

ماده ۱۹ - نام و عنوان و نشان ویژه‌ای که معرف اثر است از حمایت این قانون برخوردار خواهد بود و هیچ کس نمی‌تواند آنها را برای اثر دیگری از همان نوع یا مانند آن به ترتیبی که القای شبهه کند به کار برد.

ماده ۲۰ - انتقال گیرنده و ناشر و کسانی که طبق این قانون اجازه استفاده یا استناد یا اقتباس از اثری را به منظور انتفاع دارند باید نام پدیدآورنده را با عنوان و نشانه ویژه معرف اثر همراه اثر یا روی نسخه اصلی یا نسخه‌های چاپی یا تکثیر شده به روش معمول و متداول اعلام و درج نمایند مگر این که پدیدآورنده به ترتیب دیگری موافقت کرده باشد.

ماده ۲۱ - هرگونه تغییر یا تحریف در اثرهای مورد حمایت این قانون و نشر آن بدون اجازه پدیدآورنده ممنوع است.

ماده ۲۲ - آثار مورد حمایت این قانون که نشر و تکثیر می‌شوند باید در صفحه شناسنامه آنها شماره دفعات و شمارگان و تاریخ ذکر گردد.^۱

ماده ۲۳ - پدیدآورندگان می‌توانند اثر و نام و عنوان و نشانه ویژه اثر خود را در مراکزی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تعیین می‌کند، به ثبت برسانند.^۲

آیین نامه چگونگی و ترتیب انجام یافتن تشریفات ثبت و همچنین مرجع پذیرفتن درخواست ثبت به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

ماده ۲۴ - حقوق مادی پدیدآورنده موقعی از حمایت این قانون برخوردار خواهد بود که اثر برای نخستین بار یا همزمان با خارج^۳ در ایران با قیمت عرفی داخلی نشر یا پخش یا عرضه یا اجرا^۴ شده باشد.

۱. از متن ماده ۲۰ قانون مصوب ۴۸ موارد اضافی حذف گردیده است. مهمترین مورد ذکر نام چاپخانه است که حتی در مورد کتاب‌های چاپی نیز با وجود دستگاه‌های چاپ دیجیتال موضوعیت ندارد.

۲. وزارت فرهنگ و هنر در ماده ۲۱ قانون مصوب ۴۸ و همچنین انشای جمله تغییر یافته است.

۳. یکی از مواد مهم این قانون، بدون آن که اصل صلاحیت سرزمینی مورد خدشه واقع شود، نیازمند اصلاح می‌باشد. تغییر صلاحیت سرزمینی به صلاحیت شخصی که بتواند از آثار هر ایرانی در هر جای جهان حمایت کند، برخلاف اصل مهمی است که از ابتدا در نزد قانونگذار مهم بوده است و آن حمایت از خوانندگان و مصرف کنندگان داخلی به واسطه دسترسی فوری به تولیدات فکری دانشمندان و هنرمندان کشور است. به عبارتی اثری که پدیدآورنده در خارج از ایران منتشر می‌کند و مردم باید برای دسترسی فوری به آن هزینه بیشتر به ناشر یا تولیدکننده خارجی بپردازند، مورد حمایت قانونگذار نیست. به نظر این منطق درست و صحیح است.

دانشمندان و هنرمندان ایرانی می‌توانند آثار خود را ابتدا در داخل کشور منتشر کرده و سپس ظرف یک ماه در یکی از کشورهای عضو اتحادیه برن منتشر کنند تا هم از حقوق داخلی و هم بین‌المللی برخوردار باشند.

آثار خارجی برای حمایت حقوق مادی در ایران لازم است بطور همزمان در داخل منتشر شوند و این در واقع عکس قاعده حمایت از آثار منتشر شده در خارج از کشورهای عضو اتحادیه برن است که در کنوانسیون پیش بینی شده است.

انتشار همزمان آثار خارجی که با توافق و قرارداد بین ناشر خارجی و ناشر داخلی امکان وقوع دارد، مصداق انتشار برای نخستین بار در داخل کشور خواهد بود. نخستین بار معنای حصر ندارد و انتشار همزمان را مورد حمایت قرار می‌دهد. این اصلاح کاملاً بر وفق قاعده حمایت از مصرف کنندگان داخلی است که باید به منابع روز منتشر شده در داخل و خارج دسترسی داشته باشند. در این صورت، ناشران داخلی می‌توانند آثار خارجی را به صورت همزمان با کشور مبدأ و کشورهای دیگر، با اخذ مجوز و رعایت قوانین داخلی، به زبان اصلی منتشر نمایند و حقوق مادی این آثار اعم از ترجمه و افست آن‌ها را مانند آثار داخلی در اختیار داشته باشند.

موضوع همزمانی انتشار و نخستین بار انتشار در ماده ۳ کنوانسیون برن مطرح شده است. یکی از مهمترین مشکلات انتشار کتاب‌های ترجمه در داخل کشور، آشفتگی و تعدد در ترجمه‌هاست که به دلیل عدم حمایت از حقوق مادی اصل اثر به وجود آمده است. این اصلاح می‌تواند در شرایط عدم پیوستن به کنوانسیون برن، بخشی از مشکلات را حل نماید.

۴. اصطلاحات نشر، پخش، عرضه و اجرا در قانون مصوب ۴۸ دارای اشکالاتی در ذکر کامل بود که رفع گردیده است.

ماده ۲۵ - حمایت‌های مذکور در این قانون به شرط وجود عهدنامه یا معامله متقابل نسبت به اتباع سایر کشورها نیز جاری است.^۱

فصل چهارم: تخلفات و مجازات‌ها

ماده ۲۶ - هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیدآورنده بدون اجازه او و یا عالماً عامداً به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه یا اجرا کند علاوه بر جزای نقدی درجه چهار و جبران خسارت بر اساس نظر کارشناس که باید حداقل معادل سه برابر مبلغ جریمه تعیین شده باشد، به حبس یا محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار درجه شش موضوع ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی محکوم می‌گردد.^۳

تبصره - مسئولیت قضایی رعایت حقوق دیگران در اثری که دارای قرارداد مکتوب بین پدیدآورنده و انتقال گیرنده حقوق مادی اثر می‌باشد، بر عهده پدیدآورنده خواهد بود.^۴

۱. معامله متقابل از جمله راهکارهای مهمی است که در نبود کپی رایت جهانی می‌تواند بخشی از مسائل مربوط به آن را مدیریت کند. این متن همان متن ماده ۶ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی است.

۲. موارد مورد حمایت شامل هر چهار مورد شده است.

۳. نقض حقوق پدیدآورنده به نحوی حیثیتی دیده شده است. به عبارتی نقض حقوق معنوی پدیدآورنده قابل ارزیابی مالی یا تقویم برای جبران خسارت نیست. برای همین در قانون مصوب ۴۸ بجز مرتکبان حقوقی، برای نقض حقوق پدیدآورندگان مجازات حبس پیش‌بینی شده است. البته قانونگذار در قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات صوتی برای نقض حق ترجمه و تکثیر علاوه بر مجازات حبس به جبران خسارت نیز اشاره کرده است. طبیعی است که این جرم بیشتر جنبه مادی داشته و کمتر جنبه حیثیتی دارد.

اکنون که این قوانین تجمیع شده اند لازم است به هر دو جنبه این جرایم پرداخته شود. در جرم نقض حقوق پدیدآورندگان جنبه عمومی جرم که فریب مخاطب باشد، دارای اهمیت است. به این دلیل مجازات جریمه می‌تواند مجازات مناسبی باشد. جریمه نقدی درجه چهار تا حدودی متناسب این جرم است.

علاوه بر جریمه که به حساب دولت واریز می‌شود، پدیدآورنده هم باید انگیزه برای پیگیری قضایی داشته باشد. برآورد خسارت به پدیدآورنده کار سختی است که اختلاف نظر کارشناسان در آن زیاد است. بهترین راهی که می‌تواند موجب پیشگیری مناسب‌تر باشد، تعیین حداقل خسارت معادل سه برابر جریمه تعیین شده در نظریه کارشناسی است. به عبارتی برای تعیین مبلغ خسارت پدیدآورنده، پرونده به کارشناس ارجاع می‌شود و کارشناس باید لااقل میزان خسارت را معادل به برابر جریمه تعیین شده توسط دادگاه اعلام نماید و در صورتی که ارزیابی خسارت بیش از آن باشد، نظر خود را اعلام خواهد کرد و دادگاه تصمیم‌گیری می‌کند.

این دو مجازات مالی ممکن است به نظر زیاد بیاید و لیکن هم برای موارد کلان تا حدودی بازدارنده است و هم برای موارد خرد می‌تواند کاملاً بازدارنده باشد. لازم است بدانیم که گستره آشفته‌گی و نقض حقوق در موارد خرد بسیار وسیع و فراگیر است و با چنین مجازات‌هایی ممکن است بتوان ساماندهی کرد.

دو مجازات حیثیتی هم پیش‌بینی شده که شامل حبس و محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار است. یکی از این دو مجازات می‌تواند توسط قاضی تعیین شود. این اختیار هم برای ایجاد ترس نزد مجرمان کارایی دارد و به نوعی بازدارنده است و هم چنانچه با سیاست حبس‌زدایی مواجه بودیم، مجازات مؤثر دیگری وجود دارد تا جایگزین گردد.

۴. یک از مسائل مهم در حوزه نقض حقوق آفرینش‌های فکری، مباشرت افرادی مؤلف‌نما یا مترجم‌نما می‌باشد که مرتکب جرم شده و متونی را برای انتشار به ناشر ارائه می‌نمایند. در این صورت ناشر از اصالت محتوا خبر ندارد و ممکن است بدون اطلاع از وضعیت مجرمانه آن، اقدام به انتشار نماید. در این حالت مجرم اصلی کسی است که ناشر را فریب داده و براساس قانون مصوب ۴۸ در امان است چراکه نشر و پخش و عرضه آثار غیرقانونی جرم است.

ماده ۲۷ - متخلفان از ماده ۱۷ علاوه بر جزای نقدی درجه چهار و جبران خسارت بر اساس نظر کارشناس که باید حداقل معادل سه برابر مبلغ جریمه تعیین شده باشد، به حبس یا محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار درجه شش محکوم می گردند.^۱

ماده ۲۸ - متخلفان از مواد ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ این قانون که عالماً و عامداً مرتکب تخلف شده اند به جزای نقدی درجه چهار و محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار درجه شش محکوم می شوند.^۲

ماده ۲۹ - با محکومیت قطعی متخلفان مشمول این قانون، کلیه امتیازات و درجات علمی، اداری و شغلی ناشی از ارتکاب جرم، لغو و ابطال می گردد.^۳

ماده ۳۰ - نسبت به متخلفان از مواد ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ این قانون در مواردی که به سبب سپری شدن مدت حق پدیدآورنده استفاده از اثر با رعایت مقررات این قانون برای همگان آزاد است، علاوه بر ورثه یا وصی پدیدآورنده، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز عنوان شاکی خصوصی را خواهد داشت.^۴

ماده ۳۱ - شاکی خصوصی می تواند از دادگاه صادرکننده حکم نهایی درخواست کند که مفاد حکم در یکی از رسانه ها به انتخاب و هزینه او آگهی شود.^۵

ماده ۳۲ - هرگاه متخلف از این قانون شخص حقوقی باشد، شخص حقیقی مسؤول که جرم ناشی از تصمیم او بوده علاوه بر جزای نقدی درجه چهار و جبران خسارت بر اساس نظر کارشناس که باید حداقل معادل سه برابر مبلغ جریمه تعیین شده

موضوع مهم دیگر آن است که در توافقات و قراردادهای حوزه آفرینش های فکری الزامی به کتبی بودن نیست و این موجب بسیاری از اختلافات می شود. اگر نخواستیم باشیم این الزام را بطور مستقیم و صریح در قانون پیش بینی کنیم، می توانیم تعیین کنیم که چنانچه قرارداد نشر یا یخش یا عرضه (کتاب، فیلم، صوت و ...) مکتوب باشد، مسئولیت حقوقی و کیفری این قرارداد بر عهده پدیدآورنده ادعایی است. با این تدبیر، ناشران اقدام به انعقاد قرار خواهند کرد و پدیدآورندگان ادعایی چنانچه مرتکب نقض حقوق دیگران شده باشند، قرارداد را امضا نمی کنند. این احتمال که ناشر کسی را برای نقض حقوق دیگران اجبر کرده باشد نیز در این صورت ضعیف خواهد شد و هرگز آن اجبر قرارداد امضا نخواهد کرد و چنانچه قراردادی در بین نباشد، مسئولیت جرم بر عهده ناشر خواهد بود.

۱. تفاوت این جرم با جرم ماده ۲۵ در این است که در ماده ۲۵ پدیدآورنده محور اصلی عمل مجرمانه است و در این ماده ناشر کتاب یا تهیه کننده فیلم و موسیقی و ... که اثر را به صورت قانونی منتشر کردند، محور اصلی قرار می گیرند. برای هر دو جرم باید مجازات سخت و پیشگیرانه تعیین کرد تا نظم حاکم گردد. در شرایط امروز، هیچ تضمینی برای دوام تیراژ اثر و پرداخت حقوق پدیدآورنده و ناشر و تهیه کننده و.. وجود ندارد و در آینده با انبوهی از آثار تقلبی و کپی شده روبرو خواهیم بود.

۲. نقض حقوق معنوی در عین اهمیتی که دارد کمتر جنبه مادی و مالی دارد و بیشتر جنبه اعتباری برای آن قابل تصور است. ضمن آن که به دلیل احتمال زیاد در خطا و جاافتادگی یا اشتباه تایپی و مانند آن، نباید این جرایم را جزو جرایم تام دانست و مرتکب را به صرف انجام آن، مجازات کرد. بنابراین قید عالماً و عامداً در نقض حقوق معنوی همانند نقض حقوق مادی لازم و ضروری است تا مقید گردد.

میزان مجازات نیز متناسب با نوع جرم تعیین شده و به نظر می رسد بازدارنده باشد.

۳. یکی از مهمترین ضمانت اجراها در قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی سلب امتیازات و درجات علمی، اداری و شغلی افراد متخلف است که علاوه بر جنبه معنوی و اعتباری، آنها را از جهت مالی و مادی نیز تنبیه می کند.

۴. حمایت از حقوق معنوی ای که دایمی است در زمان سپری شدن مدت حمایت از حقوق مادی، موضوع مهم و حساسی است. اعتبار افراد و اسناد علمی و پژوهشی باید بطور دایمی مورد حمایت باشد. بیم آن که آزاد شدن حقوق مادی آثار انگیزه های حفاظت از تمامیت آثار کاسته می شود، اقتضا دارد که دولت در این خصوص نقش آفرینی کرده و به صیانت از آنها بپردازد.

۵. اعلام عمومی محکومیت ها می تواند تا حدودی بازدارنده باشد. در قانون جدید، عنوان روزنامه ها با توجه به تحولات جدید و غیرقابل پیش بینی در آینده، به رسانه ها تغییر داده شد تا کارآمد باشد.

باشد، به حبس یا محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار درجه شش محکوم می گردد و در صورتی که اموال شخص حقوقی به تنهایی تکافو نکند مابه التفاوت از اموال مرتکب جرم جبران می شود.^۱

ماده ۳۳- مراجع قضایی مکلفند ضمن رسیدگی به شکایت شاکی خصوصی، به تقاضای او نسبت به جلوگیری از نشر و پخش و عرضه و اجرای آثار مورد شکایت و ضبط آن، دستور لازم به ضابطان دادگستری بدهند.^۲

تبصره- آثار ضبط شده و وسایل و مواد مصرفی برای وقوع جرم مانند زینگ بعد از نهایی شدن حکم محکومیت متخلف در اختیار شاکی قرار خواهد گرفت.^۳

ماده ۳۴- چنانچه نقض حقوق مورد حمایت این قانون توسط محکوم علیه تکرار گردد یا جرایم موضوع این قانون به صورت سازمان یافته انجام شود علاوه بر حداکثر جزای نقدی درجه چهار و جبران خسارت بر اساس نظر کارشناس که باید حداقل معادل سه برابر مبلغ جریمه تعیین شده باشد، به حداکثر مدت حبس یا محرومیت از حقوق اجتماعی و کسب و کار درجه شش محکوم می گردد.^۴

تبصره: جرایم موضوع این قانون که به صورت سازمان یافته انجام می شود شامل ایجاد کسب و کار برای نقض حقوق صاحبان حق اعم از نگارش کتاب و پایان نامه، تولید فیلم و آثار هنری و چاپ و نشر یا پخش یا عرضه یا اجرای بدون اجازه آنها می شود.

ماده ۳۵- تعقیب بزه های مذکور در این قانون با شکایت شاکی خصوصی شروع و با گذشت اوموقوف می شود.

ماده ۳۶- مراکز علمی، پژوهشی و آموزشی و همچنین سازمان های دولتی و عمومی مکلف اند بررسی محتوایی پایان نامه ها و گزارش های پژوهشی ارائه شده را انجام داده و در صورت نقض حقوق آفرینش های ادبی و هنری بر اساس این قانون شکایت نمایند.^۵

۱. اشخاص حقوقی که مرتکب جرم می شوند بر اساس مواد ۲۰ و ۲۱ و ۲۲ قانون مجازات اسلامی به مجازات بیشتری نسبت به اشخاص حقیقی محکوم می شوند و قانونگذار تدابیر خاصی را تدارک دیده است ولیکن در این لایحه، مسئولیت شخص حقیقی که جرم ناشی از تصویم وی بوده پررنگ تر دیده شده و به نظر می رسد که بازدارنده خواهد بود.

۲. دستور به جمع آوری آثار غیرقانونی در قانون مصوب ۴۸ به اختیار قاضی بود و در قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی، تکلیف لحاظ شده بود. به نظر می رسد تکلیف مقام قضایی به جمع آوری آثار غیرقانونی منطقی تر و مناسب تر است.

۳. تعیین تکلیف آثار غیرقانونی در قوانین موجود، مسکوت گذاشته شده در حالی که نسخ موجود باید در اختیار صاحب حق قرار گیرد. ممکن است مصلحت بر امحا باشد و ممکن است قابلیت استفاده از طریق صاحب حق وجود داشته باشد.

انتشار کتاب یا فیلم یا ... نیازمند وسایل و مواد مصرفی مانند زینگ، لوح فشرده، نوار و مانند آن است. مقام قضایی باید علاوه بر جمع آوری نسخه های غیرقانونی، حکم به جمع آوری و تحویل مواد مصرفی به صاحب حق نماید تا امکان تکرار جرم برای متخلف سخت تر و پرهزینه تر شود.

۴. در مواردی که جرم تکرار می شود یا به صورت سازمان یافته انجام می شود، مجازات باید تشدید گردد. این سیاست در قالب حداکثر مجازات پیش بینی شده است.

۵. موضوع پایان نامه ها و گزارش های پژوهشی با دیگر آثار قابل حمایت فرق دارد. در این موارد، دانشگاه ها و مراکز اداری و مدیریتی از این پژوهش های ارائه شده برای امور ملی استفاده می کنند و بدین لحاظ، دارای اهمیت زیادی است. اعتبار علمی کشور به این پایان نامه ها و رساله ها و گزارش های پژوهشی است و ارائه دهندگان آنها باید دارای توانایی نگارش آنها باشند تا مدارج عالی را طی کنند و گرنه مدیریت جامعه با بحرانی عمیق مواجه خواهد شد.

ماده ۳۷ - در جرایم سازمان یافته یا در جرایمی که به صورت علنی انجام می‌شود یا در صورتی که مرتکب، حرفه خود را نقض حقوق مورد حمایت این قانون قرار داده باشد، مدعی العموم می‌تواند حتی بدون شکایت شاکی خصوصی برخورد قضایی نماید.^۱

ماده ۳۸ - انتقال گیرنده و ناشر و کسانی که حقوق مادی پدیدآورنده اثر به آنها واگذار شده است می‌توانند حقوق خود و پدیدآورنده را پیگیری قضایی نمایند.^۲

ماده ۳۹ - با اصلاح این قانون، مواد ۲۴۵ و ۲۴۶ و ۲۴۷ و ۲۴۸ قانون مجازات عمومی، قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ و قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹ و ماده ۶۲ به جز تبصره ۲ و مواد ۶۳ و ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲ و قوانین و مقررات مغایر با این قانون نسخ می‌شوند.^۳

ماده ۴۰ - آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهیه و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.^۴

از آنجا که این پایان‌نامه‌ها و گزارش‌های پژوهشی ممکن است منتشر نشوند و صاحبان اصلی محتوا از نقض احتمالی حقوق خود مطلع نگردند و شکایت نکنند، لازم است مراکز دریافت کننده مکلف به طرح شکایت شوند تا از منافع ملی دفاع شده باشد. در این موارد قابلیت گذشت وجود ندارد.

۱. در همه نظام‌های حقوقی دنیا برای جرایم سازمان یافته و حرفه‌ای و علنی تشدید مجازات را پیش‌بینی کرده‌اند. از جمله موارد تشدید شرایط آن است که مدعی العموم یا دادستان را صاحب صلاحیت به رسیدگی کرده و قابل گذشت بودن را از آن جرم سلب می‌کنند.

گاهی افرادی نقض حقوق موضوع این قانون را حرفه خود قرار دادند و به دلیل منافع سرشاری که دارند از پاسخگویی به شکایت یک نویسنده یا یک ناشر نمی‌هراسند. ضمن آن که با صرف مقدار کمی از درآمد نامشروع خود، می‌توانند رضایت شاکی را جلب نمایند. بدین جهت، تعقیب را منحصر به شکایت شاکی خصوصی نکرده و با ورود مدعی العموم، امکان گذشت شاکی منتفی خواهد شد.

۲. ناشران و تهیه کنندگان فیلم‌ها و ... به دلیل داشتن قرارداد با پدیدآورندگان و داشتن امکانات مالی و منافع بیشتر، باید بتوانند به عنوان ذی‌نفع از طرف خود و پدیدآورنده شکایت کرده و پیگیری قضایی نمایند.

۳. قوانین مرتبط با این لایحه برای جلوگیری از تشتت آرا نسخ گردیده است.

۴. مواد ۹ و ۱۰ قانون مصوب ۴۸ که مربوط به اجازه به وزارت اطلاعات و آموزش و پرورش برای استفاده از آثار منتشر شده قبل از سال ۱۳۴۸ بود، حذف گردیده است.